

ביאורים

למדנו שישנם הלכות שנדרשות בתלמוד מפסוקי התורה, שגם הם נמסרו למשה בסיני. לעומת זאת מצינו שחז"ל קוראים רק למספר הלכות בתלמוד שהם 'הלכה למשה מסיני'. מדבריהם משמע שרק את אלו קיבלנו בהר סיני. דבר זה מעורר תמיהה גדולה. איך יתכן שרק הלכות בודדות קיבלנו מסיני?! אלא שקיבלנו הלכות רבות בסיני שלא קרויות בפי חז"ל 'הלכה למשה מסיני'.

כדי להבין את ההבדל בין ההלכות שנקראות בתלמוד 'הלכה למשה מסיני', ובין אלו שלא נקראו כך צריך להבין שיש שני סוגי לימוד:

א. דרשה - לימוד זה הוא מפשוטו של הפסוק או מהבנה עמוקה במילים שהתורה בחרה להגדיר את המצווה. למשל התורה בחרה לציין שאתרוג הוא 'פרי עץ הדר'. מילים אלו אינם מובנות כשלעצמם. הם דורשות הסבר והבהרה למה בדיוק התורה התכוונה. הלימוד של חכמים שמשמעות ה'פרי הדר באילנו משנה לשנה' מנסות לקלוע לעומק הבנת התורה בכתוב זה. הפירוש של הפסוק נמסר לנו בהר סיני. כל חכמי ישראל יודעים שהפירוש של המילים הללו הוא אתרוג. התורה נתנה לחכמים כלים לדרוש וללמוד זאת ממה שכתבה. לכן לא תתכן מחלוקת על המסקנה אלא רק על הדרך שממנו ניתן לדרוש את הפסוק. הרמב"ם מחדש שרק על מצוות אלו נאמר "כל התורה נאמרו פלולתיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני". דהיינו שההלכה נמסרה וכן ניתנו הכלים, שהם "ג' מידות, כלל ופרט ועוד, כדי לדרוש את ההלכה מתוך הכתוב.

ב. אסמכתא - יש הלכות שלא ניתנו להדרש. הלכות שנמסרו למשה רבנו בהר סיני אך אין שום פסוק בתורה שנוכל ללמוד מפשוטו או ממשמעותו את ההלכה. אך יתכן לימוד מסוג 'אסמכתא'. זהו אינו לימוד ישיר מהפסוק אלא יש בפסוק מין רמו לנושא של ההלכה. שיעורים, למשל, השיעור המינימלי של מאכל אסור שאדם צריך לאכול כדי לעבור על איסור אכילה, הוא כזית. כל שיעורים אלו הם הלכה למשה מסיני, אבל חז"ל הסמיכו אותם על הפסוק "ארץ חטה ושעורה..." הפסוק אינו מתייחס כלל לשיעורים וכן לא יכולים היינו לדעת איזה שיעור משתייך לאיזה דין. ברור שהנושא מסתמך על המסורת, חז"ל רצו להקל על זכרוננו, ולכן הסמיכו העניין על הפסוק. להלכות אלו קראו חז"ל 'הלכה למשה מסיני' מכיוון שהמקור היחידי שיש לנו לדעת שזו ההלכה היא רק המסורת, שלא כמו הלכות שנמסרו למשה בסיני אך ניתן ללמוד גם ממשמעות הפסוק.

הרחבות

• מידות שהתורה נדרשת בהן

שֶׁלֶשׁ עֲשָׂרֵה מִדּוֹת. שלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן הן שלושה עשר אופנים של דרישת הכתוב, שעל ידיהם לומדים חכמים מהתורה שבכתב דינים שאינם כתובים בה במפורש. המידות מוזכרות בברייתא דר' ישמעאל הנאמרת לפני תפילת שחרית. חלקן שייכות רק כשישנה מסורת מרב לתלמיד, כגון 'גזירה שווה', שמשמעותה השוואה בין מילים זהות המוזכרות בפסוקים שונים, וחלקן יכולות להידרש על ידי כל תלמיד חכם גם ללא מסורת שקדמה לו, כגון 'קל וחומר'. הרב גדליה גל, מתלמידי ה'חזון איש', הסביר שההבדל נעוץ בכך שמידת 'גזירה שווה' דורשת דיוק רב בהבנת הכתוב, ולא בכל הדורות ידעו לדקדק עד כדי כך שיהיה אפשר לדרוש את המילים ולהשוותן זו לזו בצורה מדויקת, ולכן רק דרשה שעברה במסורת מתקבלת, לעומת זאת 'קל וחומר' היא מידה המבוססת על ההיגיון והיגיון קיים בכל דור [בתורתו של ר' גדליה עמודים 24-25].

• מהי אסמכתא?

קָרָא אֶסְמִכְתָּא בְּעֶלְמָא. הרמב"ם והריטב"ם נחלקו במושג אסמכתא. לפי הרמב"ם הכוונה היא למה שנסמך על ידי חכמים לפסוק, אפילו אם מדובר ב'הלכה למשה מסיני', אך לריטב"ם א [ר"ה טז]. הכוונה לרובד נוסף שה' הסמיך בתוך הפסוק, וכוונת התורה לומר שאין זה דין מהתורה אלא הוא מסור בידי חכמים לקבוע אותו אם ירצו.

שאלות לדיון

מדוע לא נכתב הכול בתורה? למה יש צורך להלכות שיעברו בתור 'הלכה למשה מסיני'?

"אָבֵל רְאִינוּ בְּלֹא סִפְקָא, מִיְהוֹשֻׁעַ עַד עֵתָהּ...". לאור קביעה זו, מה ניתן להסיק על חשיבות המנהגים?

חקירת הרמו
לפרוש המקובל

וּכְשֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם בְּתַלְמוּד מְעִינִים וְחוֹלְקִים זֶה עַל זֶה בְּמַעֲרַכַת הָעֵינָן, וּמִבִּיאִין רְאִיּוֹת עַל אֶחָד מֵאלוֹ הַפְּרוּשִׁים וְהַדוּמָה לָהֶם, כְּגוֹן מִה שֶׁאָמְרוּ בְּמֵאמְרוֹ הַפְּתוּב: "פְּרִי עֵץ הָדָר": אוֹלֵי יִהְיֶה רְמוּנִים, אוֹ חֲבוּשִׁים, אוֹ זֹלָתָם? עַד שֶׁהִבִּיאוּ רְאִיָּה עֲלָיו מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרִי עֵץ הָדָר" וְאָמְרוּ: "עַץ שֶׁטַעַם עֲצוֹ וּפְרִיּוֹ שְׂוִין", וְאָמַר אַחֵר: "פְּרִי הָדָר בְּאֵילָנוֹת מִשְׁנֵה לְשָׁנָה", וְאָמַר אַחֵר: "פְּרִי הָדָר עַל כָּל מַיִם" – אֵלוֹ הֵרְאִיּוֹת לֹא הִבִּיאוּן מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּבֵּשׁ עֲלֵיהֶם הָעֵינָן, עַד שֶׁנּוֹדַע לָהֶם מִהֲרְאִיּוֹת הָאֵלֶּה, אָבֵל רְאִינוּ בְּלֹא סִפְקָא, מִיְהוֹשֻׁעַ עַד עֵתָהּ, שֶׁהֲאֵתְרוּג הָיָה לוֹקָחִים עִם הַלּוּלָב בְּכָל שָׁנָה וְאִין בּוֹ מַחֲלָקָת. אָבֵל חֲקְרוּ עַל הָרְמֵז הַנִּמְצָא בְּפִתּוּב לְזֶה הַפְּרוּשׁ הַמְקַבֵּל. וְכֵן הִיא רְאִיתָם עַל הַהֲדָס, וְרְאִיתָם עַל דִּינֵי אֲבָרִים בְּעֵנֶשׁ מְמוֹן, וְהוּא מִה שֶׁחִיב מִי שֶׁהִשְׁחִית אֲבָר מֵאֲבָרֵי חֲבָרוֹ. וְרְאִיתָם גַּם כֵּן עַל בַּת אִישׁ כֶּהֱן הַנִּזְכָּר לְעִיל, שֶׁהִיא – אֲשֶׁת אִישׁ, וְכָל הַדוּמָה לְזֶה נוֹהֵג רַק עַל הָעֶקֶר הַזֶּה. וְזֶה עֵנִין מִה שֶׁאָמְרוּ: "כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרִטוֹתֶיהָ", רְצוּ לוֹמַר: הָעֵינָנִים שֶׁנוֹכַל לְהוֹצִיאָם בְּכָל וּפְרִט וּבְשָׂאָר שְׁלֹשׁ עֲשָׂרֵה מִדּוֹת*, וְהֵם מְקַבְּלִים מִפִּי מוֹשֶׁה מְסִינִי.

וְכֹלָם, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם מְקַבְּלִים מִפִּי מוֹשֶׁה, לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם: 'הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי'. שְׂאִין לוֹמַר: "פְּרִי עֵץ הָדָר", הוּא: 'אֲתְרוּג' – הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי. אוֹ 'חֹבֵל בַּחֲבָרוֹ מִשְׁלֵם מְמוֹן' – הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי, שֶׁכָּבֵר נִתְבָּרַר לָנוּ שֶׁאלוֹ הַפְּרוּשִׁים כָּלָם מִפִּי מוֹשֶׁה, וְיֵשׁ לָהֶם רְמִזִּים בְּמִקְרָא, אוֹ יוֹצִיאוּ אוֹתָם בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי הַסְּבָרָא, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָנוּ. וְעַל כֵּן: כָּל דְּבַר שְׂאִין לוֹ רְמֵז בְּמִקְרָא, וְאִינוּ נִקְשָׁר בּוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי הַסְּבָרָא – עֲלָיו לְבַדּוֹ נֶאֱמַר: 'הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי'. וּבִשְׁבִיל זֶה, כִּשְׂאֵמְרָנוּ: "שִׁיעוּרֵין הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי" (ברכות מא ב), הִקְשׁוּ עֲלֵינוּ וְאָמְרוּ: "מִפְּנֵי מִה אֲתָה אוֹמֵר שֶׁהֵם הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי – וְהִנֵּה 'שִׁיעוּרֵין' נִרְמַז עֲלֵיהֶם בְּפִסּוּק, בְּאָמְרוֹ: אֲרָץ חֲטָה וּשְׁעוֹרָה, וְגַפְּן וְתֵאנָה וְרִמּוֹן אֲרָץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ" (דברים ח ח)?! תְּהִיָּה הַתְּשׁוּבָה: שֶׁהִיא הֲלֹכָה לְמוֹשֶׁה מְסִינִי, וְאִין לְשִׁיעוּרֵין עֶקֶר לְהוֹצִיא אוֹתָם מִפְּנֵי בְּדֶרֶךְ סְבָרָא, וְאִין לָהֶם רְמֵז בְּכָל הַתּוֹרָה, אָבֵל נִסְמָכָה זֹאת הַמְצָוָה לְזֶה הַפְּסוּק לְסִמּוֹן, כְּדִי שִׁיְהֵא נוֹדַע וְנִזְכָּר, וְאִינוּ מְעַנֵּן הַפְּתוּב. וְזֶה עֵנִין מִה שֶׁאָמְרוּ: "קָרָא אֶסְמִכְתָּא בְּעֶלְמָא" (סוכה ו א), בְּכָל מְקוֹם שֶׁיִּזְכְּרוּהָ.

על מה אומרים
ההלכה למשה
מסיני

הָדָר בְּאֵילָנוֹת - פרי האתרוג יכול להישאר על העץ עד לשנה הבאה. על כל מים - האתרוג זקוק להשקיה בימות הקיץ. שְׁנִשְׁתַּבֵּשׁ עֲלֵיהֶם הָעֵינָן - שנסתפק להם שאולי התורה לא התכוונה לאתרוג. בְּעֵנֶשׁ מְמוֹן - ולא עין תחת עין. על העקר - על פי העקרון הנ"ל. קָרָא אֶסְמִכְתָּא בְּעֶלְמָא - הפסוק 'סמך' (רמז) בלבד.